

Biskop Atle Sommerfeldt:

Nyttårsforedrag ved samlinger for presteskapet i Borg 2015

En sliten folkekirke?

Det er med stigende undring jeg registrer det ensidige bildet av en sliten og usikker folkekirke som deler av den kristne dagspresse forsøker å tegne. Det er selvfølgelig slik at noen hver av oss kan være slitne av de store endringsdebattene knyttet til den nye kirkeordningen og de andre store prosessene i Den norske kirke. Og mange sliter med overfylte kalendre og har, når vi møtes denne uken, hatt en ekstra arbeidskrevende advent og julehøytid. Men når Den norske kirke betegnes som sliten er det ikke dette som kommuniseres, men derimot en nedslitt kirke som kaver omkring uten retning og med sterkt synkende relevans. Dette bildet samsvarer dårlig med bildet av Den norske kirke som jeg får fra andre kilder, både innenfra og utenfra.

La meg nevne noen få eksempler, vel vitende om at dere har mange flere! Det skal vi komme tilbake til!

Morgenbladets Marius Lien har i adventstiden skrevet fire anmeldelser av gudstjenester i Den norske kirke – fra fire forskjellige steder. En av dem var juleaftengudstjenesten i Ekholt kirke i Vestre Borge syssel prosti. Anmeldelsen har overskriften «Formtopp for de minste». I følge Lien var «prekenen utelukkende rettet mot barna, og det fungerte ypperlig også for de voksne» - i motsetning til hva han mente var mulig før jul. Han ble stimulert til å sjekke hvordan Lukasevangeliet samstemte med enkelte FrP-politikers beskrivelse av det kristen-kulturelle Norge. Han fant lite samsvar, for å si det slik. Gudstjenesten ble avsluttet med solosangen «O helga natt» som gjorde at Lien avslutter anmeldelsen med følgende konklusjon: «Jeg kan ikke huske å ha fått en bedre introduksjon til julekvelden på mange år».

Akershus Amtstidende hadde lille juleaften en lovprising av presteskapet som står på gjennom hele året og der julegudstjenestene er lagt opp som fellesprosjekt for de mange kor i bygdene. I Nittedal møtte jeg både ordfører og rådmann i forbindelse med prostibesøket i slutten av oktober. Med stor entusiasme fortalte ordføreren om hvordan kommunens «Samarbeidsråd for lokalt kriminalitetsforebyggende arbeid» hadde fått merkenavnet «Vi bryr oss!» Hun betraktet kirkens deltagelse i ledelsen av prosjektet som avgjørende og skrøt uhemmet av de gode arenaene kirken ga ungdom og kirkens ledsagelse av de som sliter og er utenfor dominerende miljøer. Vedtak om ny kirke i Nittedal har uten tvil blitt hjulpet frem av denne relevante involveringen i lokalsamfunnet og kommunens prioriteringer.

I fjor feiret vi Alf Prøysens hundreårsdag og det har vært Prøysen-gudstjenester i bl.a. Sarpsborg, Hærland, Mysen, Ås og ikke minst Nittedal, der Prøysen jo bodde mesteparten av sine produktive år. I god gjenklang med Prøysen-året og med stor oppslutning ble det feiret Fjøsgudstjeneste i Spydeberg i adventstiden. Den var obligatorisk for konfirmantene, men mange flere konfirmantforeldre ble med enn det som er vanlig, samt høy deltakelse av andre som heller ikke går like ofte i kirken. Til sammen 144 mennesker deltok.

Den «vanskelige» 1. juledag har en begynnende renessanse med fellesgudstjenestene i bl.a. Skjeberg og Eidsberg. I Eidsberg har dette ført til 70 % økt oppslutning siden 2012, og årets gudstjeneste hadde dåp, stor satsning på musikk og ordføreren var med og leste juleevangeliet.

I hele bispedømmet fra Halden i sør til Eidsvoll i nord har det vært gudstjenester, undervisningsopplegg, konserter og debatter knyttet til 1814-jubileet. Seminaret og gudstjenesten i Eidsvoll kirke på åpningsdagen for riksforsamlingen med fokus på retten til deltagelse i samfunnet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, løftet kirken som et likeverdig og deltagende fellesskap i både spiritualitet og samfunnsengasjement - for alle .

Over hele bispedømmet blomstrer musikklivet med stor variasjon og mye høy kvalitet i mange musikkjangre. Hovlandfestivalen ser ut til å etablere seg og vil i 2015 bli flyttet slik at den ikke konkurrerer med de mange Allehelgenskonsertene og -gudstjenestene.

Nå kan man selvfølgelig hevde at disse og utallige andre bilder fra virkeligheten i Den norske kirke i Borg er anekdoter og farget av en biskop med lyst sinn. Men bildet av en vital og tilgjengelig folkekirke som samler bredt, samstemmer med oppfatningen folk flest har av kirken slik det fremstår i statens omdømmeundersøkelse av ulike statsetater fra 2012/13. 70 % av befolkningen har hatt et møte med kirken og 87 % omtaler kirken positivt. Mest oppsiktsvekkende er det at 49 % sier de har vært tilstede ved en vanlig gudstjeneste siste året, og 41 % sier de har snakket med en diakon/prest/ kateket ansikt til ansikt. Når undersøkelsen viser at 9 % har deltatt i valg, indikerer det at svarene er pålitelige.

Dåpens liv

Dere som er prester døpte 4190 personer i 2013, bare Bjørgvin bispedømme døver flere enn oss. Dette er en nedgang i absolutte tall på 20 % de siste 5 årene. Det er en urovekkende høy andel av våre medlemmer som ikke bringer barna sine til dåp. Størst er utfordringen i Søndre Follo, fulgt av de tre andre prostiene som er kommet sist i gang med trosopplæringsreformen: Nordre Follo, Vestre Borgevangel og Nedre Romerike.

Vi har hatt fokus på denne utfordringen i 2014. Den har vært tema på flere møtepunkter og den var sentral i bispedømmerådets samlinger med menighetsråd, fellesråd, kirkeverger og sokneprester i høst for å forberede forslaget til strategi for Den norske kirke i Borg 2015-2020. Vi fremstår med et samlet engasjement for å utvikle tiltak som stimulerer flere til å komme til dåp. Mange enkelttiltak er allerede iverksatt, flere planlegges. Dette er nå en satsing i hele Den norske kirke. Denne felles strategien for Den norske kirke i Borg samsvarer godt med naboene i Oslo bispedømme, og vil gjøre gode eksempler og ideer tilgjengelig slik at ikke hvert menighetsråd og hver prest må finne opp hjulet selv.

De mange tallene er dokumentasjon av resultater, av fremganger og utfordringer. De setter det vi driver med i perspektiv og viser at hver og en av oss er del av en stor helhet for håp, livsmot, livstolking og livshjelp. Kirkens oppdrag er både å kalle mennesker til dåp og å legge til rette for at de dømte ledsages i glede og sorg, i hverdag og fest, utfordres til å bygge et inkluderende samfunn i hjem, arbeid og fritid og benytte seg av kirkens livshjelp i sjelesorg, gudstjenestefeiring, sakramenter, bønn og bibellesning.

I vår lutherske tradisjon utfolder dette livet seg på tre arenaer: I husholdningene, i arbeidslivet og i gudstjenestene. I vår del av verden har vi også fritid, noe som ikke var kjent for andre enn den absolutte overklasse på Luthers tid – slik det for øvrig heller ikke er for store deler av verdens befolkning i vår tid.

Husholdningene har endret seg svært mye siden reformasjonen. Luthers utgangspunkt var storfamilien, mens vi i vår tid har mange forskjellige husholdninger. I Norge besto en husholdning i 2014 av 2,1 personer. Én-personhusholdninger utgjorde 41 % av husholdningene. Nesten 20 % av befolkningen i Norge levde alene, Akershus er lavest, men også her er det 15 % av innbyggerne som bor alene. I Borg bispedømme er det flere husholdninger med barn enn gjennomsnittet – men selv i Akershus som topper er det bare 53 % av husholdningene som inkluderer barn. 25 % av barn under 18 år bor med bare en av foreldrene.

Dette betyr at dåpslivet i husholdningene vil ha et stort mangfold og våre tjenester må reflektere dette.

Gudstjenesten er sentralarena for dåpslivet fordi vi der møter Gud i forkynnelse og sakramenter og kan bære frem livets små og store begivenheter for Guds åsyn. Det er i nattverdets mottagelse av den korsfestede og oppstandnes legeme og blod Guds handling i dåpen for oss fornyes. Den delen av trosopplæringen som skjer i kirke- og menighetsregi må -

i luthersk tenkning - sees på som en forlengelse av gudstjenesten som sted for dåpslivet. Den rolle gudstjenestene har i trosopplæringen er med å danne en bærekraftig spiritualitet i en tid der mennesker flytter på seg og erfarer ulike lokalmiljø og sosiale relasjoner, men der kirkerommet og gudstjenesten er tilgjengelig uansett hvor en bor. Samtidig må gudstjenestene og kirkerommet også gi rom og være meningsfull for den halvparten av befolkningen som lever i husholdninger der det ikke er barn.

Luther så **arbeidslivet** som et helt sentralt sted for dåpslivet. I arbeidet så han deltagelsen i Guds fortsatte skapelse til livsopphold og til beste for nesten. I vår tid må dette inkludere fritid, lokalsamfunnsengasjement og deltagelse i folkestyret på alle nivåer. Kjennetegnet på en god kristen i vår tid er ikke å være skomaker, men en som lever sitt dåpsliv som ansvarlig, involvert samfunnsborger i arbeidslivets og lokalsamfunnets mange arenaer og aktiviteter.

Dåp – nattverd – bønn – bibel – tjeneste

En annen måte å beskrive dåpslivet på er å anvende det min generasjon i skolelaget kjente som de fire B-er fra Acta 2: Bønn, bibel, brødsbrytelse og broderskapet.

Ser jeg meg om i Den norske kirke i Borg i dag og sammenligner med den kirken jeg vokste opp i på 1960-tallet i Oslo og Akershus, er det ingen tvil hos meg om at Den norske kirke er langt mer vital, sentralt fokusert og fellesskapsbyggende i dag enn den gangen. Vi har dessuten vokst med omtrent 400.000 medlemmer siden 1960.

Jeg har dessverre ikke tid i dag til å gå nærmere inn på alle de fire B-ene. Det får bli et senere foredrag. Jeg vil løfte frem én positiv utvikling i en av B-ene og én som ikke lenger mangler i Den norske kirke:

Brødsbrytelse: Vi opplever en nattverdvekkelse i kirken vår. Det var 500.000 flere nattverdgjester i 2012 enn i 1966 (1.255.000 versus 732.000), og antall nattverddeltagere i gudstjenester med nattverd er mer enn fordoblet. Her ligger Borg godt over gjennomsnittet for landet. Det viktigste er ikke økningen i antall deltagere, men at økningen reflekterer at nattverden i økende grad er den naturlige forankringen av dåpslivet. Særlig gledelig er det at det fra menighet etter menighet meldes at flere i de store dåpsfølgene nå deltar i nattverden og at mange som vanligvis ikke er blitt knyttet til den nattverdfeirende forsamlingen nå deltar når de er i kirken ved spesielle anledninger. Barns deltagelse i nattverden og ungdoms deltagelse som ministranter styrker nattverden som det sentrale ankerfeste - sammen med dåpen - for det kristne livet. Samtidig er det en utfordring å hindre at gudstjenestene med dåp og nattverd

skaper store skiller i forsamlingen, og fortsatt hører jeg at finnes mennesker som ikke tør å delta i nattverden fordi en ikke opplever seg verdig.

Tjeneste: Den største svakheten ved de fire B-er er at tjenesten, eller diakonien, ikke er inkludert. Det er ikke underlig at den lille forsamlingen av disipler i den aller første menigheten ikke så sin rolle i det store samfunnet. Men dette endret seg. Det er viktig for oss når vi skal utvikle en spiritualitet for vår tid at vi inkluderer de erfaringene kirken har gjort mellom urmenigheten og vår tid, ikke minst i å være lys og salt i samfunnet. Vår kontekst er ikke urkirkens, og dåpslivet skal leves i vår tid og ikke søke å etterligne antikkens livsformer.

Kirkens historie gjør det utenkelig å ikke inkludere tjeneste for andre - lokalt og globalt - som en del av dåpslivet. Tjenesten for nesten er en del av troens liv, og ikke bare en følge av den. Nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, rettferdighet og ansvar for skaperverket er i dag fire nye elementer i dåpslivet i Den norske kirke. Slik var det ikke i min ungdom.

Når kirkene ble de sentrale stedene for trøst og omsorg i etterkant av 22. juli 2011, både for befolkningen generelt og for de som var direkte rammet – mer enn 90 % av begravelsene fant sted fra Den norske kirke - reflekterer det den **nestekjærlighet** som Den norske kirke møter mennesker i sorg med: Med respekt, medvandring og oppfølging. I fjor så vi det i forbindelse med de store ulykkene i Nes og Bjørkelangen og Rakkestad, og dere erfarer det i hver eneste tjenesteuke.

Fra Kirkens Nødhjelp blir det meldt at hovedgrunnen til rekordresultatet og de ekstra millionene som ble innsamlet ved TV-aksjonen i 2014, skyldes den brede mobiliseringen for global **rettferdighet** i lokalkirkene landet over. Vi skal fortsette å være lokale drivkrefter i de nødvendige grønne snuoperasjonene, ikke minst gjennom forkynnelse, forbønner og de mange gudstjenester knyttet til **skaperverk** og miljø.

De mange hundre menneskene jeg har hatt møter med i helse- og omsorgssektoren i kommunene, bekrefter at kirkens medvandring med mennesker i ensomhet og under pleie gjør at de fortsatt opplever seg **inkludert** i fellesskapet. Den norske kirke er i offentligheten en konsekvent forsvarer av asylsøkere og flyktningers inkludering i det norske samfunnet, også når det er belastende slik gjestfrihet for kirkeasylantene i Lillestrøm var det. Men det sikret en hel familie en ny fremtid!

Presten som lokalkirkens sentrale symbolbærer

I dagens kirkevirkelighet er presten den som når videst ut og dypest inn til storparten av kirkens medlemmer. Gjennom tusenvis av hjemmebesøk og en-til-en-samtaler i løpet av et år har prestene nærkontakt med husstandene. Det slår meg hvor mange av dere som melder at dere opplever mer kristen tro, praksis og tilhørighet i disse møtene enn det offentligheten gir inntrykk av og som gjør det svært meningsfullt å ledsage mennesker det stykket på livsveien som anledningen inviterer til.

Gjennom 15.000 kirkelige handlinger og 6.500 gudstjenester i kirkene våre, på institusjonene og andre steder forkynner prester i vårt bispedømme til omtrent 1 million tilhørere hvert år (resultater 2013). Det betyr at hver prest i bispedømmet i gjennomsnitt har over 7000 tilhørere i løpet av ett år!

Det er dette som gjør at presten er **lokalkirkens fremste symbolbærer**. Presten er sendt av kirken til et lokalsamfunn for å være sendebud til alle mennesker om Kristi forsoningsverk. Dere utfører kirkens mest sentrale handlinger i forvaltningen av sakramentene, forkynnelsen av evangeliet, i ledsagelsen av mennesker i sorg og glede og med veiledning i livsvalg og livsretning.

På fagdagen for arbeidsveilederne – og over 60 % av prestene i bispedømmet deltar i en arbeidsveiledningsgruppe – fremhevet en av veilederne at kirkens fremtidige omdømme og posisjon er avhengig av **kvaliteten** i alle disse møtepunktene. Arbeidsveiledning er ett meget sentralt virkemiddel i å bidra til kvaliteten på prestenes ansvar for kirkens omdømme. Studiarbeid, åndelig veiledning og retretter utfyller dette. Når to av prostiene i 2014 begynte med ulike måter å arbeide med prekenkvaliteten på er det uttrykk for en tilsvarende bevissthet om nødvendigheten av hele tiden å søke å forbedre kvaliteten på forkynnelsen.

Nittedal er et av eksemplene der prestskapet sammen med mange andre medarbeidere har utviklet en **aktiv allianse** med kommunens administrasjon og andre foreninger i lokalsamfunnet for å utvikle ungdomsarbeidet. Alliansene med lokale kulturforeninger, det være seg kor, orkestre eller historielag har lange tradisjoner. Vi driver nesten 200 kor i bispedømmet og det var over 800 konserter i kirkene og 190 andre kulturarrangement.

Spesielle gudstjenester sammen med bygdekvinnelag og speidere er andre eksempler. Selv deltok jeg i en gudstjeneste på Lindekleppen med Lindekleppens Venner, på morgenmesse med jaktlagene i Rømskog og på larsogudstjeneste i Trømborg i nært samarbeid med historielaget.

De siste dagenes terrorhandlinger viser hvor viktig det inter-religiøse arbeidet vi har startet opp i Sarpsborg er, der dialogsenteret er tenkt som en ressurs og et knutepunkt for hele bispedømmet. Religion har alltid en mulighet til å bli misbrukt av mennesker med onde tanker og overbevisninger, slik vi så det 22. juli, i moskebrannene i Sverige, angrepet på skolebarn i Pakistan og Nigeria og nå sist i Paris. I Sarpsborg lever det noen hundre muslimske bosniere som fant beskyttelse der fra kristne terrorister under krigen i Bosnia på 1990-tallet, og her i Nedre Glomma etablerer vi kontakt med assyrerkirken som flykter fra IS i Syria og Irak. I dette ser vi starten på religiøs alliansebygging der vi som majoritetskirke er den viktigste aktøren i lokalsamfunnene og virkelige kan innebære en forskjell.

Medlemmenes utfoldelse av sitt dåpsliv har alltid tatt forskjellige former, avhengig av kulturell og samfunnsmessig kontekst. **Involvering og mobilisering** i kirkens oppdrag er et kjernepunkt i prestenes utrustende forkynnelse. Den **frie, villige og hete** personen som har båret forenings- og aktivitetsliv de siste generasjonene, er annerledes i dag. Men han og hun er slett ikke borte. Det som kalles den nye frivilligheten har større omfang enn tidligere, men den er oftest knyttet til avgrensede tiltak og det store prosjektet med å få storfamilie og eget liv til å henge sammen. Den må tilpasses til at voksne arbeider i andre lokalsamfunn enn der de bor, og at ungdoms muligheter til engasjement er meget store.

Kjernen i kirkens oppdrag er forankret i Guds ønske og vilje til å **kommunisere** med hele skaperverket og med menneskene. Inkarnasjonens realitet består jo i at Gud ikke bare informerer om sine idealer og visjoner på steintavler, men etablerer en relasjon til menneskene der Gud går i dialog med oss. Slik sett er inkarnasjonen verdenshistoriens største og for oss viktigste kommunikasjonsbegivenhet.

Slik den lutherske reformasjonen og Hauges bevegelse brukte datidens kommunikasjonsmidler, må vi i en ekstremt mangfoldig og støyende kommunikasjonsvirkelighet hele tiden søke å kommunisere med mennesker med de tilgjengelige verktøy. Dette er ikke minst nødvendig i en tid da mediene selv fremmer den forestillingen at det som ikke er omtalt i mediene, ikke finnes. Vi kan ikke opptre i forhold til det offentlige rom som om vi driver hemmelige tjenester. Da frarøver vi mennesker muligheten til å erfare mer himmel i livene sine. Heldigvis er vi ikke fraværende: I 2014 hadde vi nesten 10.000 små og store oppslag i aviser og på nett, en tydelig økning fra 2013. Radio og TV kommer i tillegg.

Paulus tegner bildet av kirken som et legeme der hvert lem bindes sammen, i en kropp og i gjensidig avhengighet. Vi har uten tvil en vei å gå før vi som kirke i Borg – og i Norge - makter

å samhandle like godt som kroppens ulike lemmer gjør i hver og en av oss. Det påhviler oss som **ansatte** og - i særlig grad oss som geistlige - å ta et tungt ansvar i å utvikle kirkens kropp til en samhandlende organisme der vi hjelper hverandre med svakheter og styrker hverandres sterke sider. I kirken er alle hverandres tjenere, men som det leses i hver eneste presteordinasjon: Ingen skal herske over andre, men være forbilder for hverandre.

Flere enn meg har kanskje opplevd bildet av at kirken er stedet der omverdenen kikker inn og sier: «Se hvor de elsker hverandre!» som svært krevende. Det er krevende å leve opp til, og dessuten er virkeligheten svært sjelden slik. Men vi kan i alle fall gjøre det som Paulus holder frem: Rose hverandre og bære hverandres byrder! Det er heller ingen dårlig attest å få som fellesskap: Se hvor de roser hverandre og hvordan de samhandler i respekt for hverandres ulike oppgaver og nådegaver. Det er også en måte å skape mer himmel på jord!